

**НАУЧЕН ИНСТИТУТ
ЗА МЕНАЏМЕНТ И ЗНАЕЊЕ - СКОПЈЕ**

**ИНТЕРНЕТ КОМУНИКАЦИИ
МОЖНОСТИ И ЗАКАНИ**

Скопје, 2021

INTERNET COMMUNICATIONS
Threats and Utilities

Рецензија

Проф. Д-р Илија Ацески

Проф. Д-р Зоран Јовановски

Доцент д-р Лазар Стошиќ

Обработка: м-р Лилјана Пушова Стаменкова

Лектура, коректура и печат

ГРАФОПРОМ – БИТОЛА

Тираж 200

Издавач

Научен институт за менаџмент и знаење, Скопје

Сите права се заштитени © Роберт Димитровски

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

Група автори,

ISBN 978-608-65653-3-6

INTERNET COMMUNICATIONS

Threats and Utilities

СОДРЖИНА

1. Предговор	5
2. НОРМАТИВНО РЕГУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРНЕТ КОМУНИКАЦИЈАТА - ПРЕДИЗВИЦИ И АКТУЕЛНИ СОСТОЈБИ	7
3. СОЦИЈАЛНИОТ ОПСЕГ НА ИНТЕРНЕТ-КОМУНИКАЦИЈАТА	11
4. ИНТЕРНЕТ КОМУНИКАЦИИТЕ И ДЕЗАЛИЕНАЦИЈАТА НАСПРОТИ АЛИЕНАЦИЈАТА НА ЧОВЕКОТ ОД ЧОВЕКА	15
5. НЕГАТИВНИ ИМПЛИКАЦИИ ВО САЈБЕР ПРОСТОРОТ	19
6. ПОЗИЦИЈАТА НА ДАНОЧНИТЕ ОБВРЗНИЦИ ВО СОВРЕМЕНАТА ИНФОРМАЦИСКО-ТЕХНОЛОШКА ЕРА	23
7. ИНТЕРНЕТОТ И ИНТЕРНЕТ КОМУНИКАЦИЈАТА (ОД БЕНЕФИТ ДО ЗАВИСНОСТ И БЕЗБЕДНОСЕН РИЗИК ЗА ДЕЦАТА И МЛАДИТЕ)	27
8. ЗЛОУПОТРЕБА НА ИНТЕРНЕТ КОМУНИКАЦИЈАТА, ПРАВНАТА ЗАШТИТА ПОМЕГУ ГАРАНЦИЈАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ СЛОБОДИ И ПРАВА И ЗЛОУПОТРЕБИТЕ СО ДЛАБОКИ ПОСЛЕДИЦИ	31
9. ИСКУСТВА, ПРАКТИКИ И ЗАКОНСКИ ИМПЛИКАЦИИ НА ИКТ ТЕХНОЛОГИИТЕ	34
10. ИСТРАЖУВАЊЕ И РЕЗУЛТАТИ	41
10.1. АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК	43
10.2. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО „ИНТЕРНЕТ КОМУНИКАЦИЈА - ПРЕДНОСТИ И ЗЛОУПОТРЕБИ“	47

2. НОРМАТИВНО РЕГУЛИРАЊЕ НА ИНТЕРНЕТ КОМУНИКАЦИЈАТА - ПРЕДИЗВИЦИ И АКТУЕЛНИ СОСТОЈБИ

проф. д-р Билјна Каровска-Андоновска

вонреден професор Воена академија „Михаило Апостолски” – Скопје

Интернетот е глобална платформа или систем на мрежно поврзани компјутери кои пренесуваат услуги и информации во форма на електронска пошта, директни разговори и друг вид на комуникација. Овој систем на поврзани мрежни места е дел од еден поширок виртуелен простор познат како Сајбер простор (Cyber space) кој всушност „не е место, туку активност, или комплексен тип на посредувана комуникација”(Arpazov, A.). Со други зборови, тоа е „сложен, повеќеслоен комуникациски процес кој се одржува со серија на сложени технологии” (Brenner, S.W.). Преку сајбер просторот се одвиваат интензивни комуникациски, економски, банкарски и други активности. Негови основни карактеристики се огромниот потенцијал и уникатните својства, како што е брзината, достапноста низ целиот свет и релативната анонимност на корисниците. Преку овие својства, интернетот и воопшто целиот сајбер простор, овозможува ширење на информации во „реално време“, односно моментално. Импликациите од активностите што се преземаат во тој простор можат да се чувствуваат истовремено во повеќе држави и на различни континенти. Со овие специфични својства, интернетот претставува идеална средина не само за активности кои го олеснуваат животот и работата, туку и за низа недозволен дејствија. Замислен како слободен простор за размена на идеи и информации, интернетот денес многу често може да биде злоупотребен како алатка за недозволен или за морално неприфатливи дејанија, токму поради неговата флексибилност. Како резултат на соочување со овие девијантни појави, некои држави воведуваат ограничувања во користењето на Интернет, применуваат софистицирана технологија за блокирање на содржини, криминализирање на неприфатливото изразување, итн.

На почеток, интернетот и не беше замислен како простор кој треба да биде контролиран, меѓутоа денес нема сомнеж дека тој станува сензитивен простор, од многу аспекти, кој се развива и менува не само на дневна основа, туку дури и во дел од час или минута. Овие промени внесоа неизвесна динамика во функционирањето на светот воопшто, што пак како многу значајно го наметнаа прашањето за потребата од негово регулирање со правни норми. Креирањето на минимум правна рамка која ќе овозможи отворен, но во исто време и безбеден сајбер простор, е на врвот на агендата на низа релевантни меѓународни организации, како ООН, НАТО, ЕУ, Совет на Европа.

Кои се предизвиците во нормативното регулирање на Интернет комуникацијата?

INTERNET COMMUNICATIONS

Threats and Utilities

Регулирањето на интернет комуникацијата со правни норми е еден од најголемите предизвици со кои се соочуваат современите држави и веќе неколку децении е актуелна тема во различни области на правото. Оттука и терминот Интернет право (Internet Law) е своевиден интересен концепт кој претставува сплет на правила од различни области на правото кои се применуваат истовремено.

Процесот на креирање нормативи за дозволените содржини и активности на Интернет е тежок и на тој пат правните системи се соочуваат со различни предизвици. Освен тоа, активностите на Интернет создаваат ефекти со кои националните правни системи и меѓународниот правен поредок никогаш претходно не се соочиле.

Меѓутоа, овој проблем се третира не само од правен аспект, туку со подеднаква внимателност и од социолошки, технолошки, економски, политички, воен аспект, како и од аспект на други научни области. Во овој контекст, повеќе од јасно е дека за регулирањето на интернетот со правни норми неопходен е мултидисциплинарен пристап.

Исто така, нормативното регулирање на активностите на Интернет е прашање за кое речиси секаде во светот се загрижени и владите и корисниците на интернет мрежата. Дефинитивно постојат различни притисоци врз владите за регулирање на интернет комуникацијата или притисоци против правната регулација. Корисниците на Интернет и онлајн медиумите се чини дека се збунети од намерата на владите да ги регулираат правилата во овој протстор. Честопати велат дека интернетот е моќен медиум што би можел да биде задушен ако се уреди со правни регулативи. Меѓутоа, се чини дека токму таа моќ на интернетот е причината поради која владите сакаат да го регулираат.

Од друга страна, јасно е дека речиси е невозможно да се постигне конечна и унифицирана правна рамка. За одредени теми мислењата се поделени и многу прашања сè уште се отворени. Овој процес на нормирање е тежок и поради фактот што информатичката технологија се развива со екстремна брзина и правото не може доследно во чекор да го следи тоа темпо. Дополнително, голем предизвик претставува доследната примена на креираните нормативи.

Еден од основните предизвици за нормативното регулирање на Интернет е соочувањето со фактот дека станува збор за простор кој е уникатен во смисла дека нема физички граници, ниту има почеток и крај. Во овој контекст, едно од веројатно најзначајните прашања е **јурисдикцијата**. Ова прашање истовремено ја отвора дилемата за тоа дали сајбер просторот и интернет платформата може да потпадне под било чија јурисдикција? Постои согласност дека може да се утврди јурисдикцијата само врз инфраструктурата која го овозможува постоењето на сајбер просторот, но сепак и тука има резерви, бидејќи и таа инфраструктура во суштина, не е фиксна категорија.

Оттука, јасно е дека интернетот не може во целост да се регулира според традиционалните правила за кои првенствено релевантна е географската територија или физичката локација. Имено, за воопшто да функционира одреден систем или да се применува одреден закон, тој треба да има утврдена важност за конкретна област (територија). Националните прописи се применуваат во рамки на државните граници. Меѓународните акти важат само за државите кои ги прифатиле и ратификувале истите. Одговорот е дека интернетот не спаѓа под ниту една јурисдикција и не постои централна организација или било каква точка од каде тој се управува. Тоа оневозможува централизирана контрола на интернет активностите од страна на еден субјект.

INTERNET COMMUNICATIONS

Threats and Utilities

Од наведеното, се наметнуваат и други дилеми кои отвораат низа прашања, особено:

- Кој треба да ги уреди правилата на интернет?
- До кој степен треба да се регулира со правни норми однесувањето на интернет, а притоа да не се загрозат одредени човекови права и демократски вредности (првенствено слободата на изразување и правото на приватност)?
- Кој треба да ја контролира имплементацијата на креираните правила?

Кои се актуелните состојби во нормативното регулирање на Интернет комуникацијата?

Во процесот на регулација на активностите и комуникацијата на Интернет првенствено се разгледуваат можностите за применливост на постојните правила и стандарди, меѓутоа истовремено се прават напори и за креирање на нови специфични правила, таму каде што постојните не можат соодветно да се применат.

Генерално постои одреден консензус дека државите во национални рамки треба да ги регулираат правилата на Интернет и воопшто во сајбер просторот, но во исто време, да се создадат стандарди што се применливи на меѓународно ниво. Тоа се наметнува како консенсуално решение поради фактот што активностите, комуникациите и изразувањето преку Интернет како транснационална категорија, имаат глобално влијание и распространетост. Практично државите не можат самостојно да создадат безбедна интернет средина и секоја држава е речиси подеднакво ранлива во тој контекст.

Во секој случај, регулацијата со правни норми на активностите и содржините на Интернет генерално се одвива на два начини:

- **Преку аликабилност на постоечките правни прописи, принципи и усвоени стандарди;**
- **Преку изнаоѓање на нови специфични консензуални правни решенија.**

Бидејќи интернетот влијае на различни области од општествениот живот, правото кое ги регулира содржините и активностите на Интернет неминовно претставува комплексен спој од различните закони кои важат за овие области, но и од правила развиени согласно со спецификите на интернетот. Општите правила што се применуваат во интернет контекст ги вклучуваат главно следните области на правото:

- човекови права;
- интелектуална сопственост;
- договорно право.

Поконкретно нормирање е извршено во однос на следните сегменти:

- заштита на личните податоци;
- компјутерскиот криминал;
- сајбер безбедност.

Од наведеното произлегува дека станува збор главно за две насоки во правната регулација на интернет активностите и комуникациите: **национална и меѓународна**. Тие овозможуваат одредена правна рамка, која иако не е доволно прецизна и веројатно нема никогаш да биде, сепак обезбедува одредена заштита и правила на однесување.

Оттука, основни режими и извори на правото за регулирање на интернет комуникацијата се следните:

INTERNET COMMUNICATIONS

Threats and Utilities

- Националните закони кои регулираат прашања за човековите права, заштитата на личните податоци, но и закони со кои е уредена проблематиката на компјутерскиот криминал, интелектуалната сопственост, функционирањето на електронските медиуми;
- Меѓународните акти кои регулираат прашања релеванти за безбедноста во сајбер просторот;
- Воспоставените стандарди и добри практики (Soft Law) како доброволна и лабава форма на меѓународно уредување на одредени прашања поврзани со функционирањето и безбедноста на сајбер просторот;
- Организациски регулативи (договори и интерни акти);
- Архитектурата на компјутерите која се однесува на тоа како информациите може да се пренесат во сајбер просторот, кадешто е релевантен софтверот за интернет филтрирање, програмите за криптирање, итн.
- Обичајното право и моралните норми кои, условно кажано, го контролираат однесувањето на поединците во сајбер просторот во услови кога законите нема да успеат да регулираат одредени активности чие извршување е овозможено од архитектурата на компјутерите.

Согласно наведеното, во некои сегменти, националните правила кои регулираат што е дозволено како однесување и прифатливо како содржина која се споделува на Интернет, може да се разликуваат од една до друга држава. Меѓутоа, без оглед на разликите, националните правни системи мора да ги имаат предвид стандардите кои се применливи на меѓународно ниво, бидејќи интернетот е транснационална категорија со глобално влијание и распространетост. Правните акти за обработка на личните податоци усвоени во рамки на Европската унија (Реформскиот пакет на закони за заштита на личните податоци од 2016 година) и за компјутерскиот криминал усвоени од Советот на Европа (Конвенцијата за компјутерски криминал од 2001 година) се пример за сеопфатна и конзистентна правна рамка на ниво на европскиот континент, која во континуитет се надградува и дополнува во согласност со развојот на компјутерската технологија.